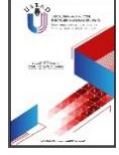

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi -
International Journal of Social Sciences Academy, Yıl 2, Year
2, Sayı 4, Issue 4, Aralık 2020, December 2020.
eissn: 2687-2641

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TÜRK OCAĞI'NIN ANKARA'DAKİ FAALİYETLERİ VE KAPATILMASI MESELESİ*

TURK OCAGI'S ACTIVITIES IN ANKARA IN THE FIRST YEARS OF THE
REPUBLIC AND THE ISSUE OF ITS CLOSURE

Haluk ÖLÇEKÇİ

Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi,
Ankara/Türkiye.

Assoc. Prof, Ankara Hacı Bayram Veli University Faculty of Communication,
Ankara/Turkey.

haluk.olcekci@hbv.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-5571-907X

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.777087

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 05.08.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 26.10.2020

Yayın Tarihi / Date Published: 20.12.2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Ölçekçi, H. (2020).
Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Ocağı'nın Ankara'daki Faaliyetleri ve Kapatılması
Meselesi. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 2(4), 664-690.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

* Bu çalışma, 29-30 Mart 2018 tarihinde gerçekleştirilen "Uluslararası Tarihte Etimesgut Sempozyumu"nda sözlü sunumu yapılan "Türk Ocağı'nın Ankara'ya Taşınması ve Cumhuriyetin İlk Dönemindeki Faaliyetleri" bildirisinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

Öz: 20. yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğunda Türklüğe hizmet amacıyla kurulan Türk Ocağı, ideolojisi ve faaliyetleriyle yeni Türk devletinin inşasında etkili olmuş kuruluşların başında gelmektedir. Milli Mücadele yıllarında aktif rol alan Türk Ocağı, daha sonra taşındığı Ankara'da Cumhuriyetin kuruluşuna hizmet etmiştir. Başkentteki önemli faaliyetlerinin yanı sıra bütün Türkiye'de milli kimliğin benimsetilmesine ve yaşatılmasına büyük katkıda bulunmuştur. Ocaklar, Cumhuriyet Türkiye'sinde yaşanan büyük kültürel ve siyasi dönüşümün merkezinde yer almıştır. Türk milliyetçiliğini temsil eden Türk Ocağı'nın Ankara'ya taşınması, Cumhuriyetin alacağı şekil bakımından sembolik öneme sahiptir. Yeni rejime temel konularda destek veren Türk Ocağı mensupları, devletin milliyetçi temeller üzerine inşasının aktörlerindedir. Cumhuriyet kendi kurumsal yapısını oluştururken, bu yeni düzenin sivil ayağının gelişmesini ve halka ulaşmasını kolaylaştırmak vazifesi Türk Ocağı'na düşmüştür. İnkılâpların halka anlatılmasıyla görevlendirilen Türk Ocağı'na Mustafa Kemal Atatürk ve çevresi yakın ilgi göstermiştir. Ancak ülkü ve amaç birliği, Türk Ocağı'nın kısa bir süre sonra kapatılmasına engel olamamıştır. Bu makale, Cumhuriyetin modernist milliyetçiliği ile Türk Ocakları'nın geleneksel milliyetçiliğinin devletin kuruluşundaki birlikteliklerinin ardından, farklılaşan ideolojik duruşlarını ve hangi nedenlerle yollarının ayrıldığını tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Ocağı, Kültür, Geleneksel Milliyetçilik, Modernist Milliyetçilik, Milli Kimlik

Abstract: Founded in the early 20th century to serve Turkishness in the Ottoman Empire, the Turk Ocagi is one of the organizations that have been influential in the construction of the new Turkish state with its ideology and activities. Turk Ocagi, which took an active role in the years of national struggle, later served the establishment of the Republic in Ankara, where it moved. Besides its activities in the capital, Turk Ocagi has contributed greatly to the revival of national identity and to adoption of it in Turkey. Turk Ocagi has taken a central role in the cultural and political transformation in Republican era of Turkey. Representing Turkish nationalism, Turk Ocagi's move to Ankara has a symbolic importance in terms of the way the Republic will take shape. Supporting the new regime on basic issues, members of the Turk Ocagi are among the actors of the state's building on nationalist foundations. While the Republic is creating its own institutional structure, it is the duty of the Turk Ocagi to facilitate the development and reach of the public of this new order. Mustafa Kemal Atatürk and his entourage showed a close interest in the Turk Ocagi, which was commissioned to explain the reforms to the public. But the unity of ideal and purpose did not prevent the Turk Ocagi to be closed shortly afterwards. This article discusses the differentiated ideological stances and the reasons for their differentiation after the association of the modernist

nationalism of the Republic and the traditional nationalism of the Turk Ocagi in the establishment of the state.

Keywords: Turk Ocagi, Culture, Traditional Nationalism, Modernist Nationalism, National Identity

GİRİŞ

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında devletin sınırları içerisinde yaşayan insanların zihni dönüşümünü, üretim araçlarının ve yaşam standartlarının geliştirilmesini amaçlayan çalışmalar bütün ülkeyi kapsayan bir cumhuriyet projesi olarak yürütülüyordu. Ülke yıkılan bir imparatorluğun enkazından yeniden inşa edilmekteydi. Üç kıta yedi cephede nesillerini kaybetmiş ve fakru-zaruret içerisine düşmüş Türk insanına yeni bir amaç ve umut aşılarmaya çalışılıyordu.

Savaştan galip çıkılmasında ve ardından zihinsel ve fiziksel dönüşümde milliyetçilik düşüncesi başat rol oynadı. Osmanlı'nın yıkılma sürecinde devleti ayakta tutmayı temel gaye edinen Türk milliyetçiliği, sığınılan son vatan Anadolu'da verilen Milli Mücadele'de ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında aktif görev aldı. Türk milliyetçiliğinin en önemli kurumlarından olan Türk Ocağı da Osmanlı'nın son yılları ve Milli Mücadele dönemindeki büyük katkılarından dolayı, taşındığı Ankara'da kadroları ve fikriyle devletin milli temeller üzerine inşa edilmesi çalışmalarının her aşamasında yer aldı.

Yeni Türk devleti ve Türk vatani ateş yakılan yer, ev, aile, soy gibi birçok anlamı içinde barındırdığı için Türk kültüründe kutsal kabul edilen Ocaklarla elbirliği ile inşa edildi. Devletin ve milli kimliğin şekillenmesinde önemli bir misyon ifa eden Türk Ocağı Türk'ün Ocağı, Türk'ün yuvası ve Türk'ün sönmemesi gereken ateşi olarak kabul edildi. Bu yeni dönemde Ocak da tıpkı genç cumhuriyet gibi Ankara'yı çalışmalarının merkezi haline getirdi. Cumhuriyet bir taraftan kendi kurumsal yapısını oluştururken, diğer taraftan Türk Ocağı bu yeni düzenin sivil ayağının gelişmesini ve halka ulaşmasını kolaylaştırdı.

Bu çalışmada, modern Türkiye'nin milli temeller üzerinde inşa edilmesinde etkili olan Türk Ocağı'nın Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara'daki faaliyetleri üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın amacı, Türk Ocağı ile Türkiye'nin kuruluşu ve kurucusu Atatürk arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koymak, bir süre sonra değişen tercihlerle ayrılan yolların ve Türk Ocağı'nın kapatılmasının nedenlerini tartışmaktır.

Çalışmada alana ilişkin bilimsel literatür taraması kullanılmıştır. Bu amaçla, Türk Yurdu dergisi arşivi başta olmak üzere döneme ait dergiler ve gazetelerle birlikte Türk Ocakları ve Atatürk'e ait kaynaklardan yararlanılmıştır.

TÜRK OCAĞI'NIN KURULUŞU VE CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEMİ

Türkçülük akımı, Osmanlı'nın son döneminde devleti ayakta tutma arayışları ve modernleşme çabalarının bir sonucu olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. 20. yüzyıla doğru yaşanan siyasi, sosyal, kültürel ve iktisadi gelişmelere bağlı olarak gelişimini sürdüren bu akım, Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan büyük sıkıntılarla ivme kazanmıştır. Diplomatik bir unvan olarak kullanılan Osmanlılık yerine, milli tarihten adını alan Türk ismi yeniden hayat bulmuştur (Köprülüzade, 1913: 695-696).

Bu dönemde savaşlar sonunda kaybedilen toprakların yarattığı etkiyle Anadolu'nun ve Türk kimliğinin önem kazandığı görülmektedir. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşındaki göçler Türk insanındaki bilinç değişiminde etkili olmuştur. 1872 yılındaki büyük kuraklıkla başlayan Anadolu ilgisi, sonrasında toprak kayıpları ile artarak devam etmiş ve Anadolu'ya "Koca Türk İli" ve "Aziz Vatan" şeklinde romantik yaklaşımlar artmıştır. Yunan ve Ermeni milliyetçiliklerinin Anadolu'ya yönelik taleplerinin yarattığı endişeler basın yoluyla dile getirilmeye, Anadolu'nun imparatorluk için önemi vurgulanmaya başlanmıştır (Kushner, 1998: 91-92). 1912'deki Balkan savaşlarında Avrupa'daki nüfusunun yüzde 69'unu kaybeden imparatorlukta, Türklere yönelik katliamlar ve göçlerin etkisi milli bilinci uyanmaya mecbur bırakmıştır (Mardin, 1997: 30-44).

Basının öncülüğünde ve bilhassa edebi ve ilmi sahada gelişen Türk milliyetçiliği, kendisini gösterme imkânı bulmuştur. Şemseddin Sami'nin Kamus-ı Türki'si Türk milleti ve kökenleriyle ilgili bilgiler verirken, Yunan savaşının başladığı yıl çıkardığı "Türkçe Şiirler" adlı kitabında Mehmet Emin Yurdakul, "Ben bir Türk'üm dinim, cinsim uludur" mısralarıyla Türkçülüğünü haykırmaktadır (Akçura, 1981: 124). Türk Derneği kurucularından ve aynı zamanda Türk edebiyatının ilk popüler yazarlarından Ahmet Mithat Efendi Tercümanı Hakikat gazetesinde, dönemin aydınlarına, "Türkçe yazın. Bu kadarla da kalmayın Türk olarak düşünün" demektedir (Kutay, 1995: 71-73). Bu dönemin aydınları, gazetecileri ve edebiyatçıları bir kimlik tanımına

ihtiyaç duyarak, mensubu oldukları milletin gerçek adının Türk olduğunu telaffuz etmeye başlamıştır.

Türk kimliği, Osmanlı merkez bürokrasisinin çevreyi aşağılamak için kullandığı cahil, köylü ve kaba gibi olumsuz anlamlarından uzaklaşarak; kendisiyle övünülen, tarihte büyük medeniyetler ve devletler kurmuş bir millet statüsüne evrilirken, ilmi ve edebi eserlerde daha sıklıkla yer alır hale gelmiştir.

Kısa bir sürede değişen dönemin siyasi koşulları da Türkçülüğün yükselişindeki bir başka etkidir. Bu dönemin önemli toprak kayıpları Bosna Hersek'in Avusturya tarafından ilhakı, bağımsız Bulgaristan'ın ortaya çıkışı, Girit'te yaşananlar, başkenti ve bütün imparatorluğu etkileyen 31 Mart Vakası, askeri bir yardımın dahi ulaştırılmadığı Trablusgarp'ın işgali gibi gelişmeler imparatorluğu derinden sarsmıştır. Özellikle Balkan savaşları ve Rumeli'nin kaybedilmesi Osmanlıcılığın hem teorik hem de fiili olarak sonunu getirmiştir. Balkanlar'da Hıristiyan ahalinin bulunduğu toprakların kaybı ve binlerce Türkün katliama tabi tutularak yurtlarından göçe zorlanması Türk ahalide büyük tesirler yaratmış, imparatorluğun sosyal yapısının homojenleşmesi gibi sonuçlar doğurmuştur. Arnavutluk ve ardından Arap isyanları ise benzer bir şekilde İslâmcılık ideolojisinin iflasını getirmiştir. Böylelikle Türkçülük, devletin kurtuluşu yolunda yegâne hareket noktası olarak kalmıştır (Tunaya, 1988: 433).

Aslında Türklerin kendi vatanlarında milliyetlerini dile getirmelerinden çok daha önce, imparatorluktaki azınlıkların tamamında ayrılıkçı fikirler yaygınlaşmıştır. Bu tür cemiyetlerin ilki, 1810 yılında şair Rigas'ın kurduğu Filik Etarya'dır. 1814'te kurulan Etnik-i Etarya ise, Osmanlı'nın yerine Bizans İmparatorluğunu kurmak ve Yunan istiklalini temin etmek gibi gayeleriyle Türkçü derneklerden yüzyıl önce faaldir. İkinci Meşrutiyetin milliyet esasına dayalı derneklere serbestiyet getirdiği dönemde ise Arapların Ahail-ül-Arabi, Kürtlerin Hivi, Yahudiler'in Makabi, Arnavutların Başkım, Çerkezlerin Teavün dernekleri ile birlikte pek çok Ermeni ve Rum cemiyeti çoktan faaliyet halindedir (Orkun, 1977: 102).

İmparatorluğun bütün azınlıklarının milli uyanışlarını tamamlayıp ayrılıkçı hareketlere başlamasından sonra, Türkler'de milliyet duygusunu öne çıkaran faaliyetler hızlanmıştır. Bir taraftan Çarlık Rusyası'ndan gelen Türk aydınlarının daha çok siyasi Türkçülüğü savunan çizgisi, diğer taraftan dil ve edebiyat

çalışmalarıyla kültürel Türkçülük etrafında temelleri atılan Türk milliyetçiliği bir sistem haline getirilmeye başlanmıştır. Gelişen olaylara bağlı olarak gün geçtikçe varlığını hissettiren ideolojik bir akım haline gelen Türk milliyetçiliği, belli dergiler ve cemiyetler etrafında teşkilatlanmaya başlamıştır.

İkinci Meşrutiyet'in getirdiği ortam sayesinde Türk Derneği (Aralık 1908), Türk Yurdu Derneği (Ağustos 1911), Türk Bilgi Derneği (1913), Müdafaa-i Milliye Cemiyeti (1913), Halka Doğru Cemiyeti, Genç Kalemler Hareketi gibi Türkçü dernekler kurumsallaşmanın ilk örnekleridir (Tevetoğlu, 1986: 98). Bu dernekler arasında en bilineni ve uzun ömürlüsü Türk Ocağı'dır. Ülkenin geçirdiği olağanüstü dönemin etkisiyle toplumun pek çok kesiminde var olan endişe ve arayışın etkisiyle hareket eden Askeri Tıbbiye öğrencilerinin Türk milliyetçiliğini desteklemek, yaymak ve yüceltmek (Darendelioğlu, 1975: 48) düşüncesiyle 11 Mayıs 1911'de hazırladıkları bir bildiriye dönemin aydınlarına göndermelerıyla Türk Ocağı fikri doğmuştur. Türk Ocağı'nın resmi kuruluşu ise İttihat ve Terakki merkezinde Ziya Gökalp'ın da katıldığı 25 Mart 1912 tarihli toplantıda olmuştur (Tunaya, 1988: 432).

Kurucu başkanlığını Ahmet Ferit (Tek) ve İkinci başkanlığını Yusuf Akçura'nın yaptığı, 18 Mayıs 1913'ten itibaren başkanlığa Hamdullah Suphi'nin seçildiği Türk Ocağı, 1914 yılında 16 şubeye ve 3000 üyeye, 1916'da 25 şubeye ulaşarak yaygınlaşmıştır (Landau, 1994: 41).

Türk Ocağı'nın amaçlarının ifade edildiği temel kaynak Nizamnameler'in 1912 tarihli ilk nüshasının ikinci maddesi Ocağın esas amacını tanımlamaktadır. Buna göre, cemiyetin maksadı "Türklerin milli terbiye ve ilmi, içtimai, iktisadi seviyelerinin terakki ve ilasıyla Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmak" olarak ilan edilmektedir (Sarınay, 1994: 137). Nizamnamede belirtilen amaçlara ulaşmak için Türk Ocağı kulüpleri açarak dersler, müsamereler, konferanslar düzenlenmiş, kitap ve risaleler yayınlanmış, mektepler faaliyete geçirilmiştir. Millî bir servet oluşturmak ve korumak için iktisadî ve ziraî teşviklerde bulunulmasına ve milli müesseselerin kurulmasına yardım edilmiştir (Üstel, 2002: 153).

Türk Yurdu dergisi Ocağın kuruluşundan daha önce yayına başlamakla birlikte, kısa süre sonra Türk Ocağı ile birleşerek yayın organına dönüşmüştür. Dergi 30 Kasım 1911 tarihli birinci sayısında

"Türklüğe hizmet etmek, Türklere faide dokundurmak" ifadesiyle amacını ilan etmektedir (Türk Yurdu, 24 Teşrin-i Sani 1327: 1). Türk Yurdu dergisinin yanı sıra Türk Ocağı'nın diğer yayın organları arasında 1913 tarihli "Halka Doğru" ve 1914 tarihli "Türk Sözü" haftalık dergileri, 1917 tarihli "Yeni Mecmua" ve vilayet gazeteleri olarak Manastır'da çıkan "Yeni Fikir" ve Üsküp'te çıkan "Yeni Mektep" yer almıştır (Georgeon, 1999: 69). Bunların yanı sıra Konya Türk Ocağı'nın "Ocak" ve Giresun Türk Ocağı'nın "Ana Türk Yurdu" isimlerini taşıyan mecmuaları yayınladıkları bilinmektedir. Ancak Cumhuriyet'ten sonra 1924'teki Türk Ocağı Yasasının 44. maddesinde yapılan düzenlemeyle, Ocaklara ait yazılı ve sözlü yayınları düzenleme yetkisi Merkez Heyeti'ne verilmiştir (Türk Ocağı Yasası, 1924: 6). Şubelerin yayın yapmalarının önüne geçen bu düzenleme, Cumhuriyetin kuruluş safhasında Türk Ocağı'nın üzerine düşen sorumlulukları yerine getirirken, merkezi bir kontrolle birlikte fikirlerini topluma ulaştırmaya dikkat ettiğini göstermektedir. Tek sesli merkezi yayın politikası, Ocaklar'daki yayın sayısını kısırlaştırmıştır.

Dönemin en etkili fikir akımını temsil eden Türkçü aydınları bir araya getiren Türk Ocağı, milli kültür üzerine milli kimliği inşa etmeyi amaçlayan bir milliyetçilik anlayışına sahip olmuştur. Osmanlı devleti içerisinde milli mefkûreden mahrum bir halde yaşayan ve bu yüzden her bakımdan geri kalmış olan Türklerin gelişmeleri için uyandırılmaları ve milli şuura kavuşturulmalarının bir gereklilik olduğu düşüncesiyle hareket edilmiştir. Bunun için öncelikle siyasî inkılâbı tamamlayacak sosyal bir inkılâp amaçlanmıştır. Sosyal inkılâpla ise ahlâkta, hukukta, siyasette, iktisatta, edebiyatta, sanatta, kısaca toplumun bütün kıymet sahasında milliyet esasına dayanan "Yeni Hayat" kurulması bir hedef olarak ortaya konmuştur (Karaer, 1992: 74).

Oluşturulacak milli kimliğin temeli tarihe, kültüre ve etnik aidiyete önem veren romantik milliyetçilik ideolojisine dayanmaktadır. Ziya Gökalp gibi pek çok aydın, Osmanlı devletinin kurtuluşunu millet kavramı üzerinden aramaya ve milli devletin kurulmasına bağlamıştır. Bu dönemdeki Türk milliyetçiliği, sınırları henüz belirginleşmemiş bir yurda ve soyut millet anlayışına dayanmaktadır. Türkçü ütopyanın edebi eserlere yoğun bir şekilde yansıdığı dönemde, milli motivasyonu ve özgüveni yükseltmenin çabası hissedilmektedir. Kimlik inşası, bir yandan Türk tarihinin yeniden keşfedilmesine, diğer yandan da Batı

yayılmacılığı önünde küçük düşmeye karşı bir savunma mekanizmasının geliştirilmesine neden olmuştur. Bütün bunlar için geliştirilen Türkçülük düşüncesinin amacı ise, Osmanlı Türklerini her yönden gelişmiş bir millet haline getirerek güçlendirmek ve daha sonra değişik bölgelerde yaşayan Türkler arasında bir kültür birliği kurmaktır (Özdoğan, 2001: 40-41).

Devletin ve toplumun içinden geçtiği sıkıntılara ve ihtiyaçlara karşılık bir heyecan estirebilen Türk Ocağı, kısa süre içerisinde gençliğin yanı sıra aydınları da etrafında toplayarak hızla büyümüştür. Türk Ocağı faal aydın ve gençlik kitleleriyle toplumsal hayatı ve devleti ilgilendiren hemen her konuda milli çözümler üretmiştir. Bu dönemde Türk fikir ve sanatının nabızı, İstanbul Beyazıt'taki Soğanağa sokağında bulunan Türk Ocağı'nda atmıştır (Ercilasun, 1987: 20). Tanzimat'tan itibaren devletin resmi ideolojisi olarak görülen karma Osmanlı milleti fikirlerinin boş ve zararlı oldukları anlaşılacak, Türk aydınlarının çabalarıyla, devlet milliyetçi bir çizgiye gelmiştir (Akyüz, 1985: 204).

Milli Mücadele döneminin önemli motivasyon kaynaklarından birisi olan Türk milliyetçiliği, İstiklal savaşının da itici gücü olmuştur. Türk Ocaklılar Karakol Teşkilatı ile birlikte işgal İstanbul'unda Sultanahmet ve Fatih'te düzenledikleri protesto mitingleriyle Milli Mücadele'ye destek vermiştir. Mütareke döneminde İngiliz işgal kuvvetleri tarafından İstanbul'daki merkezi basılan Türk Ocağı üyelerinin birçoğu Malta'ya sürülmüştür. Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da yaptığı çağrıyla başta Hamdullah Suphi olmak üzere Halide Edip ve Müfide Ferit hanımlar, Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura, Ahmet Ferit, Ahmet Ağaoğlu gibi pek çok Türk Ocaklı Ankara'ya gizlice giderek Milli Mücadeleye katılmıştır (Georgeon, 1999: 126-127).

TÜRK OCAĞI'NIN ANKARA'YA TAŞINMASI

İngiliz işgaliyle İstanbul'da faaliyetleri durdurulan Türk Ocağı, Milli Mücadele'den zaferle çıkılmasının ardından Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle Ankara'ya taşınmıştır. Müdafaa-i Hukuk'un salonunda bir araya gelen Ocaklılar, üyelik seçiminde kalpak içerisine koydukları numaralar arasından çıkardıkları 1. sırayı Mustafa Kemal Paşa'ya vermiştir (Şapolyo, 1966: 800). Fiilen açılışını 29 Aralık 1922'de yapan Türk Ocağı'nın Ankara'daki ilk yeri, hükümet konağının arkasında bir kahvehanedir.

Türk Ocağı'nın resmi açılışı Türk devleti için anlamlı bir tarih olan 23 Nisan 1923'te yapılmıştır. Ocak Başkanı Hamdullah Suphi yaptığı açılış konuşmasında Türk Ocağı'nın fikirlerinin büyük zaferdeki payından bahsetmekte ve aynı etkinin Türk inkılâbında ve milliyet inkılâbında da karşılık bulacağını ifade ederek yeni misyonlarını açıklamaktadır. Türk Ocaklarını maddi vatanın yanı sıra manevi vatanın da bekçisi ilan eden Hamdullah Suphi, Türk devletinin milliyet politikaları, inkılâplar ve kültür politikaları üzerindeki belirleyiciliklerine vurgu yapmaktadır (Tanrıöver, 1923: 117-123).

Açılıшта Mehmet Emin Yurdakul "Uyan Ey Türk!" şiirini okumuş, Ahmet Ağaoğlu, mefkûrecilikten bahseden bir konuşma yapmış, aynı konuda Yusuf Akçura da birkaç söz söylemiştir. Türk Ocağı'nın açılışına Heyet-i Vekile Reisi Rauf Bey ile Büyük Millet Meclisi'nin Reisi sıfatıyla Ali Fuad Paşa ve çok sayıda vekil katılmıştır (Ağaoğlu, 1923: 124-128). Resmi açılışın ardından Ocak çalışmaları, bugünkü Anafartalar Caddesi ile Denizciler Caddesinin ortasında yer alan Yahudi Mahallesi'nde kullanılmayan bir okulda sürmüştür. T.B.M.M. Başkanlığı'na Aralık 1923'de 164 mebusun imzasıyla verilen bir önergeyle bu binanın Türk Ocağı'na tahsisi sağlanmıştır. Bakanlar Kurulunun 2 Aralık 1924 tarihli kararnamesiyle ise Türk Ocağı'na kamu yararına çalışan dernek statüsü verilmiş ve bilgilendirmek amacıyla vilayetlere tebliğler gönderilmiştir.

Aralık 1923'te Ankara Darülmualiminin Mektebinin Konferans Salonunda Türk Ocağı'nın ilk kongresi yapılmıştır. Bu toplantıda İdare Heyetine Hamdullah Suphi, Ağaoğlu Ahmet, Muhiddin Baha, Nebizâde Hamdi, Soysallı Suphi, Necati ve Osmanzâde Hamdi Beyler seçilmiştir. Burada oluşturulan idare heyeti, Türk Ocağı'nı 22-26 Nisan 1924'te yapılacak Umumi Kongreye götürmek üzere görevlendirilmiştir. Ankara'daki ilk kongrede, Ocağın maddî açıdan sıkıntıda olduğunu üyelere anlatan Hamdullah Suphi, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Ocağa bin lira maddî yardımda bulunduğunu söylemektedir. Ocağın çalışmalarını sürdüreceği odalar ve salon, Atatürk'ün talimatıyla Müdafaa-i Millîye Vekili Kâzım Paşa'nın çabalarıyla sağlanmıştır (Acar, 2004: 59).

1924'teki Kongrede belirlenen Ocak yasasının ikinci maddesine göre, etkinliklerin bütün Türkler arasında yürütüleceği belirtilmektedir. Üçüncü maddede, Ocağın parti siyaseti ile uğraşmayacağı belirtilerek siyasete yaklaşımı açıklanmaktadır.

Pantürkizm yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarını belirleyen Misak-ı Milli'ye riayet etmek, Atatürk ilke ve inkılâplarını halkın benimsemesi için çalışmalar yaparak modernleşmeye hizmet etmek yeni Türk Ocağı'nın amaçları arasındadır (Georgeon, 2006: 41).

Türk Ocağı'nın faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için ihtiyaç duyduğu mekanlar, Cumhuriyet hükümetlerinin ve bizzat Atatürk'ün yardımlarıyla yapılmıştır. Zaten Cumhuriyetin ilk yıllarında önem verilen bayındırlık faaliyetleriyle savaşlarda viran olmuş Anadolu şehirlerinin geliştirilmesi ve başkent Ankara'nın yeniden tasarlanmasına gayret edilmektedir. Cumhuriyetin başkenti olduğu için Ankara'nın imarına önem verilmektedir. Türk Ocağı'nın merkezinin Ankara'ya alınması ve ardından bina tahsisi, kendine has mimarisiyle yeni bina yapımı hep aynı değişimin bir parçasıdır. Eski bir binada faaliyetlerini sürdüren Ankara Türk Ocağı genel merkez haline gelince, bina yetersiz kalmıştır. İhtiyaca cevap vermesi için yapılması kararlaştırılan bugünkü tarihi Türk Ocağı binası, 21 Mart 1927'de inşa edilmeye başlanmıştır. Atatürk'ün emriyle temeli Başbakan İsmet Paşa atmıştır. Temel atma merasiminde toplanan kalabalık önünde Ocağın ilkeleri bir parşömen kâğıda yazılarak imzalanmış, sonra bu kâğıt bir şişe içine konularak zeminde bulunan betonarme kasaya yerleştirilmiştir. Ardından kasa mermer levha ile kapatılmış ve İsmet Paşa ilk harcı koymuş, yapıya ilk taşı yerleştirmiştir (Anonim, 1930: 80-99).

Türk Ocağı binasının projesinden döşeme ve süslemelerine kadar yakından ilgilenen Atatürk, yapıda Türk kültür ve sanatının uygulanmasını istemiştir. Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu'na üst katta yapılacak olan Türk Salonu hakkındaki görüşlerini bizzat anlatan Atatürk, binanın Ankara'ya katacağı değeri önemsemektedir (Koyunoğlu, 1977: 151; Akçiçek ve Karayaman, 2008: 57).

Dönemin ruhunu ve Türk milliyetçiliğinin baskın karakterini, Türk Ocağı binasında kullanılan milli semboller ortaya koymaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki ruhu anlatan objelerden birisi, Türk Ocağı binasının tiyatro salonunun sahne portalına bizzat Atatürk'ün emriyle yaptırılan bozkurt sembolüdür (Çongur, 1931: 190-192). Cumhuriyetin kuruluş yıllarında bozkurt oldukça sık kullanılan bir semboldür. Savaşçı ve bağımsızlığına düşkün bozkurt karakteriyle Türk milleti arasında benzerlik kurulmaktadır. Bozkurdun Ergenekon destanında Türkleri sıkışıp kaldıkları yerden çıkarması ile Anadolu

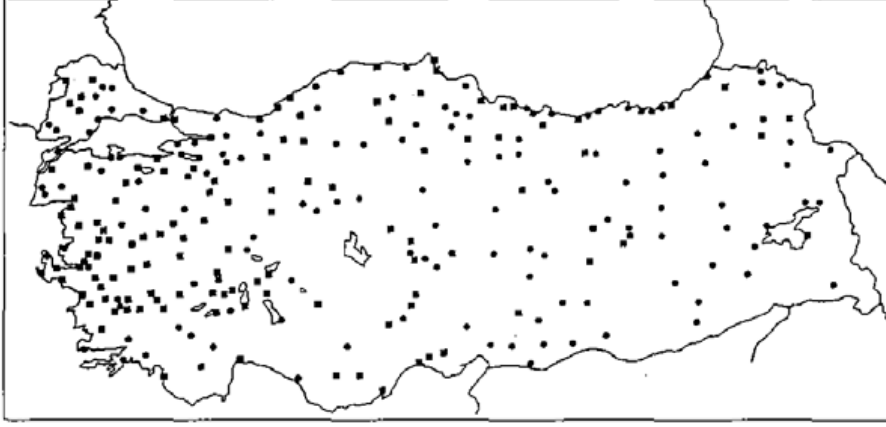
Türklüğünün milli devletlerine kavuşmaları arasında bağ kurulmakta, Milli Mücadele Türk milleti için ikinci Ergenekon olarak nitelendirilmektedir. Benzer bir şekilde Ergenekon'dan çıkışı temsil eden bir tablo, o günlerde Milli Eğitim Bakanlığının duvarına asılmıştır. Bu resim, günümüzde Türk Ocağı binasının duvarındadır. O yıllarda çıkarılan pulların ve basılan paraların üzerinde bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle bozkurt sembolü kullanılmaktadır. Fuat Köprülü İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü'nün kuruluşunda Atatürk'e nasıl bir amblem yapılması gerektiğini sorduğunda; Atatürk, arkasında Tanrı Dağları bulunan meşaleli bir bozkurt yapılmasını istemiştir. Atatürk'e göre meşale ilmi simgelemekte, bozkurt ise yeni Türk devletini temsil etmektedir (Koç ve Koç: 2005).

Atatürk'ün mali problemleriyle yakından ilgilendiği yeni bina 23 Nisan 1930'da açılmıştır. Hemen ardından yapılan Türk Ocağı Kurultayına da bizzat katılmıştır. Ocak binası, Cumhuriyetin millet yaratma ideolojisini ve ülkenin modern yüzünü cisimleştiren sembollerden birisi olarak kabul görmüştür.

Ankara'daki aktivitelerin en önemli mekanı haline gelen Türk Ocakları Merkez Heyeti binası, Türk toplumundaki kültürel değişimin cisimleştiği bir yapı haline gelmiştir. Geleneksel toplumsal yaşamın cami etrafında külliyeleşme modeli yerine, Tanzimat'la birlikte yaşanan sosyal değişimin kamu yapıları etrafında yoğunlaşmasında Türk Ocağı binası önemli bir semboldür. Cumhuriyet elitlerinin Batılı laik yaşam düşüncesinin pratiğe geçtiği yerlerin başında Türk Ocağı'nın modern binası gelmektedir. Cumhuriyet'in milliliği, laikliği, çağdaşlığı temsil eden simgeleri arasında Türk Ocağı binası ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Türk Ocağı Merkez Heyeti binası Ankara'nın modern yüzünün, millilikle Batılı değerlerin temsilcisi olmuştur (Tuncer vd., 1998).

Batı medeniyetinin milli kültürle bütünleşmesinin amaçlandığı yerler olan bu yapılara, Türk Ocaklıların yanı sıra devlet adamları tarafından "milli mabet" benzetmeleri yapılmıştır. Yeni bina Türk Yurdu dergisinde, "ilmin yanı sıra içtimai ve milli gayeler uğrunda çalışan Ocaklıların mefkûre mabedi" olarak nitelenmektedir (Anonim, 1930: 79-84). Türk Ocağı ideolojisiyle, aydınlarıyla ve modern mimarisiyle Türk milletinin yeniden uyanışına, küllerinden doğuşuna ve kendi fen adamını, kendi sanatçısını yetiştiren örnek bir kurum vasfını kazanmıştır.

İşgali bitiren büyük zaferle birlikte yurdun her yerinde ilk sivil örgütlenmeler Türk Ocağı şubeleriyle başlamıştır. Türk Ocağı, Cumhuriyetin ilk yıllarında ulaştığı üye ve şube sayısı ile o yılların etkili ve bir o kadar büyük sivil toplum örgütüne dönüşmüştür. 1923 sonunda 60'a ulaşan Türk Ocağı şubesi, 1924 itibarıyla 71, 1926'da 217 ve 1927'de 266 şubeyi bulmuştur. Daha sonra şube sayısındaki artış kısmen yavaşlamış ve 1930'a kadar 9 Ocak şubesi daha faaliyete geçmiştir (Tuncer vd., 1998: 85-114).

Şekil 1: Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Ocakları Şubelerinin Yurt Sathında Dağılımı (Georgeon, 2006: 43)

TÜRK OCAĞI'NIN ANKARA'DAKİ FAALİYETLERİ

Kuruluş gayeleri arasında yer alan Türklere milli bilinç kazandırma çalışmalarını ilk olarak Osmanlı'da sürdüren Türk Ocağı ve Türkçülük hareketi, Milli Mücadeleyle birlikte Kuva-yı Milliye'nin ve Mustafa Kemal Paşa'nın safında yerini almıştır. Bu çevreler, yıkılması önlenemeyen Osmanlının yerine tesis edilen Türk devletini Türkçülük anlayışının ve hedeflerinin somut bir ifadesi olarak görmüştür. Mustafa Kemal Paşa'nın Türkleri Türkçülük mefkûresi etrafında birleştirmekle önemli bir tehlikeden kurtardığını belirten Ziya Gökalp (Gökalp, 1994: 15), "büyük dahi zuhur etmeseydi Türkçülüğe dair bütün hareketler akim kalacaktı" tespitinde bulunmaktadır. Ocaklarda ortaya atılan ve olgunlaştırılan fikirler Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi politikaları olarak benimsenirken, Türk Ocağına da bu politikaları halka anlatma görevi verilmiştir. Türk Ocağı'nın dil, edebiyat, tarih ve Türk kültürüne yönelik çalışmaları milletleşme sürecinde devleti idare edenlerin işlerini kolaylaştırmıştır.

Türk Ocağı ideolojik yapısıyla, faaliyetleriyle ve kültür hayatına etkileriyle Cumhuriyetin ilk dönemine damgasını vuran kurumlardan

birisi olmuştur. Mustafa Kemal Paşa ve bütün yönetim kademesi de Türk Ocağı'nı yeni rejimin ilkelerinin benimsenmesi ve yayılmasında önemli bir aktör olarak görmüş ve yoğun ilgi ve destek sağlamıştır (Tanrıöver, 1929: 53). Nitekim Atatürk yurt genelinde pek çok konuşmasının bir benzerini Nisan 1924'te Türk Ocağı Kongresinde "Milletin bütün gelecek ümitleri Türk Ocakları etrafında toplanmış olan Türk gençliğine yönelmiştir" sözleriyle bir kere daha tekrarlayarak, Ocağa verdiği önemi açıkça ortaya koymaktadır (Üstel, 2002: 159). Bu dönemde Mustafa Kemal Paşa'nın etrafındaki fikir halkasında Kazım Karabekir Paşa, Hamdullah Suphi, Hâlîde Edip, Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Mahmut Esat, İzzet Ulvi, Tunalı Hilmi, Reşit Galip, Celal Sahir, Besim Atalay, Mustafa Necati, Veled Çelebi, Vasıf Çınar, Ruşen Eşref gibi çok sayıda Türk Ocaklı yer bulmuştur.

Türk Ocağı'nın Ankara'ya taşınmasının ardından yaptığı ilk işlerden biri, Türk Yurdu dergisini yeniden yayınlamak olmuştur. Ankara Türk Ocağı tarafından yayınlanan derginin yeni dönemdeki ilk sayısı 15 Mart 1923'te çıkarılmıştır. Aynı şekilde 13 Eylül 1923'te yine Türk Ocağı'nın yayın organı olmak üzere 84. sayısı ile birlikte Yeni Mecmua yayınlanmaya başlamıştır. Hamdullah Suphi'nin imzasıyla ortaya konan yayın ilkelerine göre, "Türk Yurdu vaktiyle olduğu gibi Türk Ocaklarının harsi ve ilmi faaliyetlerini tespit edecek, Türk milletinin harsi birliğine çalışacaktır" (Tanrıöver, 1923: 1-2). Hamdullah Suphi yazısının devamında, Türk Yurdu dergisini Batı medeniyetini kurtuluş çaresi olarak gören ve Batılı milletler ailesine Türk milletini sokmak isteyenlerin telkin aracı olarak ilan etmektedir (Güz, 2011).

Ocak Başkanı Hamdullah Suphi'nin de belirttiği üzere, Türk Ocağı sadece Cumhuriyetin ilanının değil, ardından başlatılan inkılâpların da başlıca destekçisidir. İnkılâpların halka anlatılmasından ve yayılmasından sorumlu kurumların başında gelmektedir. 1920'li yıllarda yapılan Türk Ocakları kurultay zabıtlarından da anlaşılacağı üzere, Ocaklı hiç kimse inkılâplar aleyhinde konuşmamıştır. Tek itiraz Ocak başkanı Hamdullah Suphi'nin, tarihi bağların kopmasına yol açacağı endişesiyle türbelerin kapatılmasına karşı çıkışından ibarettir (Baydar, 1968: 171). Döneme ait Türk Yurdu yayınları incelendiğinde, Ocakların inkılâp düşmanlarıyla ciddi manada bir mücadele içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Her Ocaklı gittikleri yerlerde ve temas ettiği kişiler karşısında Cumhuriyeti ve Ocağı propaganda etmekle

görevlendirilmektedir. İnkılâplara karşı görülen her türlü hareket ve fikirden Ocağın haberdar edilmesinin mecbur tutulduğu ve gözlem raporları istenildiği anlaşılmaktadır (Türk Yurdu, 16 Şubat 1926: 466-467).

Ocakların amaç ve duygularını dönemin etkili isimlerinden Gökalp de vurgulamakta ve "Ocaklar milletin cümle-i asabiyesi, şirazesi, amud-ı fikarisidir (omurgasıdır)" demektedir. Ona göre, Türk Ocakları spor, sağlık ya da bilimsel amaçlarla faaliyet gösteren pek çok teşekkülü Türk milliyetçiliği fikri etrafında birleştirmekle ve sosyal alanlara eğilmelerini sağlamakla yükümlüdür. Böylelikle milletleri bir araya getiren manevi bağlar tesis edilebilecek ve milli birlik sağlanacaktır. Manevi bağları sağlayan müesseseler olmadığı takdirde milletin mahvı kaçınılmaz olacaktır (Gökalp, 1981: 636-637). Gökalp'ın yeni Türk devleti için ortaya koyduğu fikirlerin önemini, Mustafa Kemal Atatürk "Hissimin babası Namık Kemal, fikrimin babası Ziya Gökalp" sözleriyle ifade etmiştir (Parla, 2001: 9).

Türk Ocağı'nın ve Türk milliyetçiliğinin idealleriyle olan bağıni her fırsatta gösteren Atatürk, modern Türkiye ülküsünün halk arasında yayılmasını amaçlayan bu kuruma maddi ve manevi desteğini esirgememiştir. Genç Cumhuriyetin ekonomik sıkıntılarına rağmen İstanbul Türk Ocağı'na 1922'de, Ankara Türk Ocağı'na 1923'te, İzmir'de kurulmakta olan Türk Ocağına Mart 1923'te maddi yardımlarda bulunmuştur (Tuncer vd., 1988: 86-91). Çıktığı bütün yurt gezilerinde Ocakları ziyaret ederek, önemli konuşmaları buralarda yaparak verdiği önemi göstermiştir.

Türk Ocağı'na Mustafa Kemal Atatürk'ün gösterdiği ilgi ve desteğin sadece kişisel olmadığı, devlet politikası haline geldiği anlaşılmaktadır. Ocaklara Bakanlar Kurulu'nun 2 Aralık 1924'teki kararı ile kamuya yararlı dernek statüsü verilmiştir. 3 Mayıs 1925'te ise yine Bakanlar Kurulunda Türk Ocaklarına yardım edilmesi kararı çıkmıştır. Maarif Vekâleti'nin 9 Haziran 1925'te ve Dâhiliye Vekâleti'nin 21 Ağustos 1925'te yayınladıkları tebliğlerle Türk Ocaklarına yardım edilmesi istenmektedir (Hacaloğlu, 1995: 19).

1924 yılından itibaren Türk Ocağı kurultay delegelerini kabul eden Mustafa Kemal Atatürk, Türk devletinin yücelmesi ve üzerinde hassasiyetle durduğu inkılâpların ahaliye anlatılmasında Ocak mensuplarının rolünü vurgulamaktadır. 1924'te 64 Ocak delegesinden 42'sinin TBMM üyesi olması, diğerlerinin ise yüksek dereceli

memurlardan oluşması Türk Ocağı'nın ağırlığını göstermektedir. Atatürk'ün 27 Nisan 1926'daki Kurultay sırasında kabul ettiği Ocak delegelerine hitaben sarf ettiği sözler, devlet idaresindeki hâkim zihniyeti ortaya koymaktadır:

“Biz, doğrudan doğruya milliyetperveriz ve Türk milliyetçisiyiz. Cumhuriyetimizin dayanağı Türk topluluğudur. Bu topluluğun fertleri ne kadar Türk kültürüyle dolu olursa, o topluluğa dayanan cumhuriyet de o kadar kuvvetli olur. Türk Ocakları, kuruluş tarihinden itibaren çok yüksek hizmetler ifa etmiştir. Bu mesaide devam ediniz” (Atatürk, 1972: 114).

Atatürk'ün eşi Latife Hanım, Türk Ocağı'nın 1925'te yapılan Kurultayına Kars Türk Ocağı üyesi olarak katılmıştır. Latife Hanım 29 Nisan 1925 tarihli oturumda Türk Ocağı Merkez Heyetine ve 17 Mayıs 1925'te yapılan toplantıda ise fahri başkanlığa seçilmiştir (Tanrıöver, 1925: 373).

Türk Ocaklı aydınlar, Atatürk'ün Çankaya Köşkünde düzenlediği yemekli toplantıların başlıca konukları arasında olmuştur. Atatürk'ün sofrasında hep alışlageldiği gibi, Türk Ocağı'nın aydınlarını, edebiyatçılarını, şairlerini de yeni fikirlerle yönlendirdiği ve milli tarih ve edebiyat anlayışı oluşturmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. 1930 yılı başlarındaki bir toplantıda Atatürk'ün, Türk Ocaklarının çalışmalarıyla ilgili sert bir ses tonuyla yaptığı konuşma, benzer amaçları belli etmekle birlikte aynı zamanda sitem de barındırması nedeniyle dikkat çekicidir. Atatürk, Ocak bünyesinde faaliyet gösteren İlim ve Kültür Heyetlerinin faaliyetlerini sorar. Ocak bünyesinde yürütülen Türk tarihi çalışmalarını takip etmektedir ancak kültüre yönelik faaliyetlerden memnuniyetsizliğini bir azar tonuyla dile getirir: “Şairlerimiz ve ediplerimiz ne yapıyorlar? Koskoca bir İstiklal Harbi, bir Millî Mücadele geçirilmiş. Hani bunu mevzu yapan millî şairlerimizin millî şiirleri?” (Ayda, 1984: 25-26). Atatürk'ün, inkılâpların kültür ayağının yetersizliğinden ve halka ulaştırılacak kültür ürünlerinin yokluğundan şikâyetçi olduğu anlaşılmaktadır.

Atatürk, çok önem verdiği ve üzerinde bizzat çalıştığı Türk Tarih Tezini de 27 Nisan 1930'da katıldığı Türk Ocakları Umumi Kurultay'ında ortaya atmıştır. Türk tarihinin belli ilkeler doğrultusunda araştırılmasını, yazılmasını ve kurumsallaştırılmasını isteyen Atatürk, Türk Ocakları Yönetmeliğine koydurttuğu maddelerle, Türk Tarih Tetkik Heyeti'nin Ocak bünyesinde teşekkül etmesini ve başkanlığını

Hamdullah Suphi'nin yapmasını sağlamıştır (Süslü, 1998: 133). Tezin ortaya atılışı, Şark meselesinin anti tezini oluşturmak, Anadolu üzerindeki Türk varlığını tescil etmek, etnik açıdan türdeş bir ulus kimliği yaratmak gibi amaçlarla açıklanmakla birlikte; bugüne kadar pek çok eleştirilere maruz kalmış, başta dönemin Türkçüleri olmak üzere akademik çevrelerde ciddi tartışmalara ve ayrışmalara yol açmıştır. Tarih boyu Anadolu'da yaşamış bütün kavimlerin ırk anlamında Türk olduğu iddiasına bilimsel bir meşruiyet kazandırmayı amaçlayan Türk Tarih Tezi, imparatorluk bakiyesi yeni Türk toplumunun ırki açıdan türdeşliği üzerinden bir ulus yaratmak için araç olarak kullanılmıştır. Ancak ırk üzerinden yapılan bu tariflere en büyük itiraz, ilginç bir şekilde ırkçılıkla ilişkilendirilen Hüseyin Nihal Atsız ve diğer Türkçülerden gelmiştir. Türk Tarih Tezi'nde brakisefallik üzerinden farklı etnisitelerin Türk kabul edilmesinden rahatsızlığını dile getiren Atsız (1941: 6-8) gibi, Türk tarihinin evrimsel gelişimine ve bütünlüğüne önem veren devrin önemli tarihçileri Zeki Velidi Togan ve Fuat Köprülü gibi isimlerin de ciddi itirazları olmuştur. Tezin hazırlanmasında önemli rol oynayan Rusya kökenli Yusuf Akçura ve Sadri Maksudi gibi Türkçülerin aksine, Togan ulus devlet inşasında ihtiyaçlara, zorlama ve uydurma bir 'altın çağ'ın değil bütüncül bir tarih anlayışının cevap verebileceğini düşünmektedir (Togan, 1981: IX). Nitekim resmi tarih anlayışının şekillenmesinde büyük önem taşıyan 2-11 Temmuz 1932 tarihli Birinci Türk Tarih Kongresi'ndeki en sert eleştiriler Zeki Velidi Togan'a aittir. Benzer düşüncelerini açıkça dile getirmekten geri durarak muhalif damgası yemek istemeyen Fuat Köprülü, kendisine yapılan uysallık eleştirilerine cevaben "Ne yapayım, benim evim sırtımda değil ki" sözleriyle, Togan'ın daha sonra yaşayacaklarına işaret etmiştir. Türk Tarihi Tezini hazırlayan Türk Ocağı Tetkik Heyeti, 1931'de Ocakların kapatılmasıyla dernek haline gelmiş ve ardından bugünkü Türk Tarih Kurumu halini almıştır.

Ankara'ya taşınmasından itibaren Türk Ocağı birçok bilimsel ve sosyal toplantılara, kültürel etkinliklere ev sahipliği yapmıştır. Türklüğü her alanda yükseltmek ve Türk milletini aydınlatmak gibi kuruluş gayeleri doğrultusunda ilim, kültür ve sanat faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Ocağın kültürel faaliyetleri arasında, yayınladığı çok sayıda eser de önemli yer tutmaktadır. 1926'da Türk Ocakları Hars Heyeti'nin bastırılmasını kararlaştırdığı eserler arasında Kutadgu Bilig, Orhun Kitabeleri, Dede Korkut, Divan-ı Lügat'it Türk gibi milli kültüre

ve tarihe yönelik önemli eserler dikkat çekmektedir (Hars Heyeti İçtimaları, 1926: 85-86).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk Ocakları Genel Merkezi ve bütün Anadolu'ya yayılmış şubeleri, halk okulları ve dispanserler gibi sosyal kuruluşlar kurarak faaliyetini sürdürmüştür. Halkın ilgisini çekmek ve aydınlatma faaliyetlerini yerine getirmek için konferanslar, dersler, kurslar, spor ve sergi faaliyetleri, balolar, konserler, radyo ve sinema programları gibi pek çok faaliyet birlikte yürütülmüştür. Cumhuriyet baloları için vazgeçilmez bir yer haline gelen Türk Ocağı binasında sıklıkla yabancı heyetler kabul edilmiş, yeri geldiğinde Milli Sanayi Numune Sergisi gibi etkinlikler düzenlenmiştir.

Bu dönemde bilim, kültür ve sanat faaliyetlerine sahne olan Ankara'daki Türk Ocağı salonu bir taraftan da İstiklal Mahkemelerine ev sahipliği yapmaktadır. Türk kültürünü yaymak için düzenlenen Musiki Heyeti İnce Saz Takımı alaturka konserleriyle, Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının alafranga konserleri rekabet etmektedir (Kinross, 1994: 472). Türk Ocağı bünyesinde düzenlenen sergilerin müdavimi olan Atatürk, Türk Ocağı sinemasında filmler seyretmektedir. Ocak ziyaretlerini sürekli hale getiren Atatürk, burada Ergenekon Destanını anlatan Mavi Yıldırım ve Behçet Kemal'in oynadığı Çoban Temsili'ni büyük beğeniyle izlemiştir.

TÜRK OCAĞI'NIN KAPATILMASI

Devletin yeniden şekillendiği süreçte ideolojik ve kültürel katkılarıyla yeni rejimin yerleşmesini sağlayan Türk Ocağı, başından itibaren Türk milletine yeni bir hayat biçimi vermeyi düşleyen Türk milliyetçiliğinin arzu ettiği bir sistemin kurulması gayesine hizmet etmiştir. Yıllar boyunca fikri alt yapısı hazırlanan milli devletin kurulması, vatanın milli sınırlarının çizilmesi, bir hanedan yerine egemenliği millete dayandıran Cumhuriyet idaresinin kurulması Türkçülerin hep arzuladığı ve Atatürk liderliğinde hayata geçirilmiş fikirlerdir.

Fikirleriyle ve kadrolarıyla devletin kurucuları arasında yer alan Türk Ocağı, çalışma alanlarıyla ilgili 1925'ten itibaren gündeme getirilen bir tartışmayla hedef haline gelmeye başlamıştır. Türk Ocağı muhalifleri ve Cumhuriyet Halk Fırkası'ndaki (CHF) radikaller, milli devletin kurulmasıyla Ocağın misyonunu tamamladığı, varlığına lüzum kalmadığı düşüncelerini seslendirmeye ve yaygınlaştırmaya

başlamıştır. Yakup Kadri 30 Nisan 1925'te Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde kaleme aldığı yazıda, Türk Ocağı'nın varlık sebebi ve görüşleriyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu fikri temeller arasındaki paralelliği belirttikten sonra, Türk Ocağı'nın yerine getirdiği Türkçülük vazifelerinin bir devlet işi haline geldiğini söylemekte (Acar, 2004: 65), dolayısıyla Ocaklara gerek kalmadığını ima etmektedir.

1927 yılında Atatürk'ün talimatıyla alınan, Türk Ocağı'nın inkılâpları gerçekleştirmede Cumhuriyet Halk Fırkası ile beraber çalışması kararı, Ocakların yeni dönemi için önemli bir aşamadır (Turan, 1996: 83-84). Bu karar, Türk Ocağı'nın kuruluşundan itibaren siyasetten uzak durma ilkesini (Türk Ocağı Yasası, 1925) yok ederek, CHF'nin politikalarını takip eden bir kuruluş haline dönüştürmüştür. Kuruluş yıllarında yaşanan siyasi süreç sadece Türk Ocağı'nı etkilemekle kalmamış, 1925'te Türk Ocakları'na gerek kalmadığını ve bu vazifeyi devletin yapacağını söyleyen Yakup Kadri'yi dahi 1933'te "Türkiye Cumhuriyeti'nin bürokratlaşması"ndan şikâyet eder noktaya getirmiştir. Yazarın, cumhuriyetin onuncu yılı için hazırladığı yazı dizisindeki çekişen eleştirileri dahi yayınlanmamış ve ölümünden yıllar sonra, ancak 13-22 Aralık 1976'da Milliyet gazetesinde yer bulabilmiştir (Karaosmanoğlu, 1983: 151-193).

Serbest Fırka tecrübesinin beklenmedik bir şekilde gelişmesi, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın halktan kopuk olduğunu ortaya çıkarmıştır. İnkılâpların halkta yeterli karşılığı bulmaması, sınırlı bir muhalefet hareketi karşısında dahi cumhuriyeti yönetenleri tedirgin etmiştir. Türk Ocaklarının ülke geneline yayılan teşkilatları sayesinde halkın şikâyet ve önerilerine Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan daha açık olması, Ocakların bir süre sonra yönetime yönelik eleştirilerin merkezi olarak algılanmasına yol açmıştır. Nitekim bir defasında Mustafa Kemal Paşa, Bursa Türk Ocağı ziyaretinin ardından Ocak Başkanı Hamdullah Suphi'ye, "Hamdullah, hangi Türk Ocağı'na gitsem, hepsi memnun olmayanlarla dolmuş. Bana neler sormadılar, neler söylemediler" sözleriyle rahatsızlığını belli etmiştir (Baydar, 1968: 37-38).

Ocakların yerel seçimlerde kimi yerlerde Serbest Fırka'yı desteklediklerine ilişkin haberler, bir süredir hazırlanan yeni bir yapıya geçilme kararını hızlandırmıştır. Halk ile bütünleşmeyi sağlamak ve onların siyasi eğitimini gerçekleştirmek amacıyla Halkevleri'nin kurulması fikri uygulamaya sokulmuştur. Bu dönemde CHP'den

bağımsız kurumlar ve daha sonra yeniden Tek Parti haline gelen CHP'ye doğrudan bağlı olmayan diğer kurumlar birer birer kapatılmaya başlanmıştır. Türk Ocaklarının yanı sıra Türk Kadınlar Birliği, Gazeteciler Cemiyeti, Muallimler Birliği, Talebe Birlikleri ve İhtiyar Subaylar Cemiyeti başta olmak üzere çok sayıda derneğin kapatılması veya devlet kontrolüne alınması bu süreçte gerçekleşmiştir (Güz, 2011: 172).

Aynı zamanda siyasi bir aktör olarak Türk Ocağı reisi Hamdullah Suphi'nin öne çıkma girişimleri, başta İsmet Paşa olmak üzere belli çevrelerin Ocaklar aleyhine tavrını daha da keskinleştirmiştir. 29 Ekim 1930'da Cumhuriyet balosu tertipleyen Hamdullah Suphi'nin gelenleri ev sahibi gibi karşılaması, İsmet Paşa'nın Ankara'ya gelen Macar Başbakanı şerefine Ankara Palas'taki davetini gölgede bırakacak şekilde Türk Ocağı'nda balo vermesi "devlet içinde devlet var" yakıştırmalarına yol açmıştır (Ayda, 1991: 169-170).

1931 yılında 278 şubeye ve 32 bin üyeye sahip Türk Ocakları'nın kapatılmasında CHP'ye rakip olabileceği endişesi önemli yer tutmakla birlikte; devleti yönetenlerin başta siyaset, basın, eğitim ve ekonomide tek söz sahibi olma arzusunun bu kapatmada etkili olduğu açıktır. Bu bağlamda, Cumhuriyetin arzu ettiği seküler formatta ve batılı değerlerle donatılmış milli kimlik inşasıyla Türk Ocağı'nın geleneksel milliyetçilik anlayışının gittikçe ayrışması, Ocakların kapatılmasının fazla konuşulmayan öteki nedenleri arasında sayılmalıdır. Devrimlerin hızlı ve kontrolsüz yapıldığı, yeni baştan yaratılmak istenen milletin tarihi ve kültürel değerlerden koparıldığı, sekülerizmde ileri gidildiği ve dolayısıyla gerçek hayatta varlığını sürdüren Türk milleti ile tasarlanan millet arasında tezatlar ve büyük kopuşlar olduğu eleştirilerine bu dönemde rastlamak mümkündür (Ölçekçi, 2013). Cumhuriyetin pozitivist temellere sahip batı tipi bir ulus inşa etmeyi amaçlayan resmi milliyetçiliğinin gittikçe özgün bir milli kimlik projesi amacından uzaklaştığı ve modernleşme projesinin halktan kopuk aydın ve bürokrat çevreyle sınırlı kaldığı görülmektedir. Türkleşmek olarak adlandırılan büyük kültürel dönüşüm hareketi resmi ideolojiye dönüştükten sonra, halkın kılık kıyafetlerinden kanaat ve düşüncelerine kadar geleneksel kalıpların geliştirilmesinden daha çok kırılmasıyla eşdeğer hale gelmiştir.

Türk Ocaklarının Osmanlı kökenlerine sahip olması ve İttihat Terakki'yle yakınlığı, Cumhuriyet elitlerinin modern ve batılı olma

hedefleriyle çelişmiştir. Ocaklar her ne kadar modern düşünceye sahip olsalar bile aynı zamanda gelenekselciliği korumaları, Türk kökenine sahip çıkmaları, Cumhuriyetin tasarladığı vatandaş kimliğiyle tam olarak örtüşmeyen bir kimliğin savunulması rahatsızlık yaratmıştır (Georgeon, 2006: 61). Bu konuda, dönemin ilginç bir tartışması dans konusunda yaşanmıştır. Türk Ocağı Merkez binası dâhil hemen bütün şubelerinde balolar ve kutlamalar yapılmakla birlikte, bu faaliyetler çok sınırlı bir çevreye hitap etmektedir. Halkın büyük kısmı ve kimi Ocak mensupları bu organizasyonlardan uzak durmayı yeğlemektedir. 1926 yılındaki Türk Ocakları 3. Kurultayı, Biga Türk Ocağında kadın giysileriyle dans eden erkekleri konu eden tartışmalara sahne olmuş ve yeni medeni hayatın bir gereği olarak sunulan dansın delegeler tarafından tartışılmasına yol açmıştır. Bunun üzerine Hamdullah Suphi Bey, Ocaklar'da dansın yasaklanmasını doğru bulmamakla birlikte, milli ülküyü temsil eden bu mekânların eğlence merkezine çevrilmesine de izin verilemeyeceğini belirtmiştir. Ardından 1926 Kasım ayında Türk Ocakları Merkez Heyeti tarafından "Dans, içki ve kumar" konularına açıklık getiren bir tamimle, milli günler haricinde dans edilemeyeceği ve dans dersi verilemeyeceği, Ocaklar'da içki kullanılmasının yasak olduğu, kahvehane ve gazinoya çevirecek oyunların men edildiği duyurulmuştur (Cumhuriyet, 25 1926: 1).

Dış politikadaki gelişmeler de Ocakların kapatılmasında etkili sebepler arasında gösterilmektedir. 1930'lu yıllarda yaşanan politik gelişmelerle beraber Sovyetlerle iyi ilişkilerin kurulması, Turancı eğilimlere sahip Ocakların kapatılma nedenleri arasında sayılmalıdır. Ocakların Rusya'daki Türklerle fazla ilgilenmesinden duyulan endişe, Rusya'nın Ankara Büyükelçisi tarafından Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü'ye bildirilerek tedbir alınması istenmiştir (Serarslan, 2007: 148).

Atatürk'ün 24 Mart 1931'de verdiği talimat ile Türk Ocakları'yla Cumhuriyet Halk Partisi'ni birleştirme kararı alınmıştır. 10 Nisan 1931'deki Türk Ocağı Olağanüstü Kurultayı'nda Ocakları kapatma ve CHP'ye katılma kararı uygulamaya konmuştur. Ocakların bütün mal varlığı CHP'ye devredilmiştir. Türk Ocaklarının kapatılmasının ardından yerine 19 Şubat 1932'de Halkevleri kurulmuş, Ocaklar ise faaliyetlerine ancak 1949'da yeniden başlayabilmiştir (Acar, 2004: 99).

SONUÇ

Türk Ocağı, İmparatorluktan Cumhuriyete uzanan süreçte Türk milli kimliğinin ve kültürünün geliştirilmesinde ve halka ulaştırılmasında önemli görevleri yerine getirmiş sayılı sivil toplum kuruluşlarından birisi olmuştur. Yeni devletin Türkiye Cumhuriyeti adıyla kurulması, Türk Ocaklılar ve bütün Türkçüler tarafından arzulanan milli devletin gerçekleşmesi olarak kabul edilmiştir. Türk Ocağı'nın milli devletin başkenti Ankara'ya taşınması, genç cumhuriyetin ideolojik formunu almasında ve vatandaşlar arasında kabul görmesinde etkili olmuştur.

Devletin kurucuları Ocaklara sahip çıkmış, Ocaklar ise Devletin ve yeni rejimin fikir, kültür ve sanat gücü olmuştur. Cumhuriyetin kurucusu Atatürk, Ocakların gerek aydınlar ve gerekse halk üzerindeki etkisini dikkate alarak, inkılâpların anlatılması amacıyla ve halk ile diyalogu geliştirmede bu kurumu aracı olarak kullanmıştır. Türk Ocağı, Cumhuriyet sisteminin ve yeni hayat tarzının halk arasında kabulü için eğitim, kültür ve sanat çalışmalarının yanı sıra fikri anlamda ciddi katkılar sunmuştur. Türk Ocağı'nın Cumhuriyete ideolojik katkısının yanı sıra halk eğitime yönelik faaliyetleri ve etkinliklere katılan insanları yeniliklerle tanıştırmaları kayda değerdir.

Türkçülük hareketinin ve Türk Ocağı'nın milli kimlik ve kültür anlayışlarıyla Cumhuriyetin bir kısım kadrolarının düşüncelerinin örtüşmediği zamanla ortaya çıkmıştır. Türk Ocağı'na kendi geleneksel milliyetçilik anlayışını takip etmek yerine, bu çevreler tarafından CHP programını anlatmak ve uygulamaktan başka yol bırakılmamıştır. Türk Ocakları CHP'nin çatısı altında ve sadece bir kültür şubesi olarak faaliyetlerini sürdürmek zorunda kalmıştır. İşte bu dönemde Anadolu'nun bir kültürler ve ırklar harmanı olduğu iddiası, devletin resmi tezi haline dönüşmeye başlamıştır. Eski Anadolu medeniyetleri Etiler'in, Hititler'in Türkleştirilmesi, dilde sadeleşme adına Osmanlı döneminde yüzbin sözcük sayısına sahip sözlüklerin Türk Dil Kurumu'nun kuruluşundan sonraki ilk baskısında yirmi üç bin sözcüğe düşürülmesi gibi uygulamalar ciddi entelektüel ve ideolojik rahatsızlıklar doğurmuştur. Aslında anlaşılabilir bir gerekçeyle, Türklerin Anadolu'daki varlıklarının çok daha eskiye dayandığı ve medeniyet yaratmış bir millet oldukları tezini kabul ettirmek için yapılan bu girişimler, yaşanmış bir tarihin ve yakın dönem mirasının reddedilmesi nedeniyle halkla yönetici elitler arasında kültürel bir

kopuşa neden olmuştur. Milli kimliğin ve bilincin oluşturulmasında geleneği dışlayıcı katı bir tutum sergileyen genç cumhuriyet elitleri, tasarladıkları kimliğe halkın değerlerini katmadıkları için arzu edilen kültürel dönüşüm tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Türk modernleşmesinin merkez ve çevre arasındaki kopukluğu, cumhuriyet elitlerinin yukarıdan aşağıya doğru ilerleyen kültürel dönüşüm projelerinin de amacına tam manasıyla ulaşamamasına neden olmuştur. 1930'lu yıllarla birlikte cumhuriyetin aydınlanma ideolojisinde yaşayan tarih yerine arkeoloji, sosyoloji yerine antropoloji daha geçerli olmuş ve kültür alanında savunma hatları on binlerce yıl geriye çekilmiştir (Toprak, 2012: 14).

Bu dönemde balolar ve Cumhurbaşkanlığı Orkestrasının çok sesli Batı müziğini icrası gibi etkinlikler Türk Ocağı salonlarında yapılmış ve cumhuriyetin arzu ettiği gibi batılı değerlere sahip bir milli kimlik ve kültür yaratılmaya çalışılmıştır. Geleneksel Türk milliyetçiliğinin ve Türk Ocağı'nın tarihi gelenekler üzerine inşa ettiği millet anlayışı ile Cumhuriyetin icat edilen milleti birbirinden ayırmaya başlamıştır. Resmi milliyetçiliğin yerli ve milli olmaktan uzak, seküler, pozitivist ve batılı kültür anlayışı halk tarafında yeterli karşılık bulmamıştır. Türk Ocağı'nın kapatılma nedenleri arasında olması muhtemel cumhuriyeti ve inkılâpları halka yeterince anlatamama gerekçesi, aslında Ocağın yetersizliğini değil, politikaların gittikçe halktan kopuşunu göstermektedir.

Resmi milliyetçiliğin toprağa bağlı milliyet anlayışına karşılık, geleneksel milliyetçilik ortak tarih şuurunu ve kültürü temel alan Gökalp milliyetçiliğinin büyük tesiriyle şekillenmiştir. Türk milliyetçiliği fikir hareketinin ve Türk Ocağı'nın daha en baştan ortaya koydukları halka doğru ilkeleri, Türk milli kimliğinin yaşamakta olan yerli ve milli değerlerle geliştirilmesine dayanmaktadır. Batılılaşma anlayışında resmi milliyetçilikten farklı düşünen Ziya Gökalp "Garba Doğru" makalesinde, Türklerin Avrupa milletlerinden bilgi, uygarlık ve iktisadi bakımlardan geri kaldığını kabul etmektedir. Ancak kültür bakımından hiçbir milletin Türklere üstün görülemeyeceğini söylemektedir (Gökalp, 1994: 151).

Ziya Gökalp'ın Nisan 1913'te Türk Ocağı'nın desteğiyle yayınlamaya başladığı "Halka Doğru Dergisi", milli kültür ve kimliğin üzerine inşa edileceği kaynağı göstermesi açısından önemli bir yayındır. Gökalp'a göre "güzideler" yani seçkinler, kültür (hars)

götürmek için değil, halktaki kültürü özümsemek için halka gidecektir. Halka doğru harsi bir terbiye almak için gidilmelidir. Harsı milli ve medeniyeti ise evrensel değerler olarak tasnif eden Gökalp, seçkinlerin medeniyet götürmek için halka gitmeleri gerektiğini belirtmektedir. Çünkü "halk milli harsın canlı bir müzesidir" düşüncesindeki Gökalp'ın (Gökalp, 1994: 31) erken ölümüyle en büyük ideoloğunu kaybeden Cumhuriyet'in yeni modernist seçkinleri, halkın kültürü yerine batılı yaşam tarzını dayatmak gibi bir yanıfta ısrar etmiştir. Gökalp'ın aksine hars ve medeniyet ayrımını yapmayan ve batı uygarlığını iyi ve kötü yönleriyle bir bütün olarak gören CHP, gittikçe artan jakoben anlayışla halkı iptidai bir varlık olarak görmeye başlamıştır. Türkçü çevrelerin milli kültürü keşfetmek için halka doğru yönelişleri yerine, batı uygarlığını halka öğretmeyi amaçlayan bir zihniyet farkının sonucu olarak, Türk Ocağı yerini Halk Evleri'ne bırakmıştır. CHP'nin Genel Sekreteri Recep Peker'in 13 Mayıs 1935'teki konuşmasında ifade ettiği "yeni Türkiye'nin ileri gidişine uyar bir halk terbiyesi" tanımlaması (Uluskan, 2010: 74), yaşanan zihniyet dönüşümünü ortaya koymaktadır.

Cumhuriyetin elitist kadroları marifetiyle devletin milleti terbiye ettiği ve şekillendirdiği bu anlayış, milli kimliği oluşturan kültürel ve dini öğelerin dışlandığı, halkın küçümsendiği ve hatta nefret edildiği bir zihni yapıyı uzun yıllar etkin pozisyonda tutmuştur. Türk modernleşmesinin ve kalkınmasının önündeki önemli engellerden birisi olarak varlığını devam ettiren dini ve kültürel düalizm, devletle milletin barışık olmasının önünü uzun yıllar tıkamıştır. Cumhuriyetle birlikte esasen milleti yücelten bir anlayış hâkim görünmekle birlikte, milletin karar almada yetersizliğini gerekçe göstererek, çıkarlarını devlet, yani elitler vasıtasıyla korumaya yönelik anlayış varlığını sürdürmüştür. Dolayısıyla Türk milliyetçiliğinin resmi söylemindeki devletin millet için olması yerine, millet devlet için var olmuştur. Devletin milleti şekillendirdiği ve bir mürebbiye gibi terbiye ettiği, tasarlanan bir kimliği dayatan milletçilik anlayışı etkili olmuştur.

Çalışmanın konusunu oluşturan Türk Ocağı'nın Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki fikir ve faaliyetleri incelenirken; seçkin karakteriyle halktan kopan resmi milliyetçiliğin aksine, halkın kültür ve değerlerine dayanan geleneksel bir milliyetçiliğin varlığı ortaya çıkarılmıştır. Milli bilinci oluşturmak, Türk kültür ve medeniyetini geliştirmek gayeleriyle kurulan Türk Ocağı'nın ve Türkçülük fikrinin Cumhuriyetin ilk

döneminde kurucu ideolojinin temsilcisi olmaktan uzaklaştırılarak kapatılma noktasına getirilmesinin ardında, siyasal endişelerin yanı sıra ideolojik tercihlerin yattığı anlaşılmaktadır. Geçmişle bağ koparılmasına ve dışarıdan alınan modeller üzerinden Türk kimliğinin yapay değerler üzerine inşasına itiraz eden geleneksel Türk milliyetçiliği; millet tasavvurunu dil, kültür ve dini kimliğiyle tarihsel bir sosyolojik varlık olan Türk milletine dayandırmayı tercih etmesiyle özgünleşmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, İ. (2004). *Türk Ocakları*. Balıkesir: Türk Ocakları Balıkesir Şubesi Yayınları.

Ağaoğlu, A. (1923). Ankara Türk Ocağı'nın Açılışındaki Nutuk. *Türk Yurdu*, Sayı: 4, Haziran 1339, 124-128.

Ahmad, F. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Akçiçek, E. & Karayaman, M. (2008). *Atatürk'ün Türk Ocaklarına Ziyaretleri ve Yaptığı Konuşmalar*. Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları.

Akçura, Y. (1981). *Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri: 1928 Yılı Yazıları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Akyüz, Y. (1985). *Türk Eğitim Tarihi - Başlangıçtan 1985'e*. Ankara: Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Anonim. (1930). Türk Ocakları Merkez Heyeti Binası. *Ankara: Türk Yurdu*, Cilt: 4-24, Sayı: 27-28, Mart-Nisan, 79-84, 98-99.

Atatürk, M. K. (1972). *Söylev ve Demeçleri (Tamim ve Telgrafları)*. (Haz.). Sadi Borak & Utkan Kocatürk, Cilt: 5, Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.

Atsız, H. N. (1941). *Türk Tarihine Bakışımız Nasıl Olmalıdır?. Çınaraltı* 5, 6-8.

Ayda, A. (1984). *Böyle İdiler Yaşarken*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Ayda, A. (1991). *Sadri Maksudi Arsal*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Baydar, M. (1968). *Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Hatıraları*. İstanbul: Mentuş Kitabevi.

Cumhuriyet. (25 Nisan 1926).

- Çongur, H. R. (1931). Ankara Türk Ocağı Binası Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu. Ankara: *Türk Yurdu, Cilt: 5-25, Sayı: 32*, 190-192.
- Darendelioğlu, İ. (1975). *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (1987). Türk Ocaklarının Türk Kültürü ve Sanat Hayatındaki Yeri. Ankara: *Türk Yurdu, Cilt: 8, Şubat*, 20.
- Georgeon, F. (1999). *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Georgeon, F. (2006). *Osmanlı Türk Modernleşmesi (1900-1930)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gökalp, Z. (1981). *Ocaklar Ne Yapmıştır, Vazifesi ve Gayesi Nedir? Atatürk Devri Fikir Hayatı II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gökalp, Z. (1994). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Güz, N. (2011). Türk Ocakları ve Türk Yurdu'ndan Halkevlerine. Ankara: *Türk Yurdu, Mart, Cilt: 31(63), Sayı: 283(644)*, 171-184.
- Güz, N. (2011). Türk Fikir Dergiciliğinde Uluslararasılıktan Milliliğe Türk Yurdu'ndan Halkevleri'ne. *Türkiye'de Düşünce Dergiciliği Sempozyumu*, Ankara: Gazi Üniversitesi-Türk Ocakları.
- Hacaloğlu, Y. (1995). *Türk Ocaklarına Dair Bazı Vesikalar*. Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları.
- Hars Heyeti İçtimaları. (1926). Ankara: *Türk Yurdu, Temmuz, Sayı: 19*, 85-86.
- Karaer, İ. (1992). *Türk Ocakları (1912-1931)*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1983). *Atatürk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kinross, L. (1994). *Atatürk (Bir Milletten Yeniden Doğusu)*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Koç, Y. & Koç, A. (2005). *Tarihî Gerçekler Işığında Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk*. Sayı: VII, Ankara: K.B.H.E. Yayınları.
- Koyunoğlu, A. H. (1977). Eski Türk Ocakları Merkez Binasının İnşaatına Ait Hatıralarım. *Kültür ve Sanat* 5, 151.
- Köprülüzade, M. F. (1913). Türklük, İslamlık, Osmanlılık. *Türk Yurdu Yıl: 2, Sayı: 45, Cilt: 4, 7 Ağustos*, 695-696.
- Kushner, D. (1998). *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu (1876-1908)*. İstanbul: Fener Yayınları.

- Kutay, C. (1995). *Türk Ocakları ve Türk Milliyetçiliği*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Landau, J. M. (1994). *Pan-Turkism in Turkey: A Study of Irredentism*. London: C. Hurst Company.
- Mardin, Ş. (1997). *The Ottoman Empire. After Empire: Multiethnic Societies and Nation-Building*, Boulder, CO: University of Colorado Press, 30-44.
- Orkun, H. N. (1977). *Türkçülüğün Tarihi*. Ankara: Kömen Yayınları.
- Ölçekçi, H. (2013). *Türkiye'deki Milliyetçi Fikir Hareketlerinin Dönüşümü (Milliyetçi Basın Üzerine Bir İnceleme)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdoğan, G. G. (2001). *Turan'dan Bozkurt'a Tek Parti Döneminde Türkçülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, T. (2001). *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarınay, Y. (1994). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*. İstanbul: Ötüken Neşriyatı.
- Serarslan, H. (2007). *Hamdullah Suphi Tanrıöver*. Konya: Tablet Yayınları.
- Süslü, A. (1998). *Atatürk ve Tarih. Atatürkçü Düşünce El Kitabı*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Şapolyo, E. B. (1966). Milli Mücadele'de Hamdullah Suphi. Ankara: *Türk Kültürü* 4(45), 800.
- Tanrıöver, H. S. (1923). Başlangıç. Ankara: *Türk Yurdu*, Mart, Sayı: 1, 1-2.
- Tanrıöver, H. S. (1923). Ankara Türk Ocağı'nın Açılışındaki Hitabesi. Ankara: *Türk Yurdu*, Haziran, Sayı: 4, 117-123.
- Tanrıöver, H. S. (1925). Latife Gazi Mustafa Kemal Hanımefendi'ye. Ankara: *Türk Yurdu*, Temmuz, Cilt: 2, Sayı: 10, 373.
- Tanrıöver, H. S. (1927). Türk Ocakları Merkez Heyeti Binasının Temel Atma Merasimi. Ankara: *Türk Yurdu*, Mart, Cilt: 19-5, Sayı: 100-27, 138-139.
- Tanrıöver, H. S. (1929). Gazi'nin En Büyük Eseri. Ankara: *Türk Yurdu*, Ağustos, Cilt: 3-23, 53.

- Tevetoğlu, F. (1986). *Hamdullah Suphi Tanrıöver*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Togan, Z. V. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Toprak, Z. (2012). *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*. İstanbul: Doğan Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1988). *Türkiye'de Siyasal Partiler I*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Tuncer, H., Hacaloğlu, Y. & Mem, R. (1998). *Türk Ocakları Tarihi (Açıklamalı Kronoloji 1912-1997) Cilt I*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Turan, Ş. (1996). *Türk Devrim Tarihi - Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türk Ocağı Yasası. (1924). Ankara: Yenigün Matbaası.
- Türk Ocağı Yasası. (1925). Edirne: Paşaeli Matbaası.
- Türk Yurdu. (24 Teşrin-i Sani 1327). *Maksat ve Meslek*. İstanbul.
- Uluskan Bayındır, S. (2010). *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Üstel, F. (2002). Türk Ocakları. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce (Milliyetçilik)*. C. 4, İstanbul: İletişim Yayınları, 263-264.